

servo, quod Celsus (1), et Julianus Apostola (2), qui-
bus huc in re Marshamus, Joan. Clericus et Volta-
rius adstipulantur, contendant, ritum circumcisio-
nem ante Abramum apud Agyptios in uso fuisse.
Ad hanc suam sententiam confirmandam Voltarius (3)
adducit testimonium Herodoti, lib. 2, ita dicuntis :
*Nam et Phoenices, et Syri, qui sunt in Palestina, di-
discere id (nimirum ritum circumcisionis) ab Agyptis et
ipsi confitentur. Verum Herodotus testimonium, uni-
duntaxat immixtum relationi sacerdotum Agyptiorum
ceremonias et vetustatem sue gentis jauctantum,
parvi facienda est. Qui enim fieri potuerit, ut cir-
cumcisus esset signum speciale pacti sui federis à Deo
cum Israëlis init, quod Hebreos à gentibus distin-
gueret, si eadem apud Agyptios et alias gentium na-
tiones jam prius fuisse usitata? Præterea Herodotus à
pluribus tam antiquis, quam recentioribus scriptori-
bus, Ctesia, Strabone, Diodoro Siculo, Plutarcho, Ju-
sepho Jud., Ludov. Vives, Bodino, etc., (quamvis
quidam respectice pauci, Ald. Manutius, Joach. Ca-
merarius, Montfaucon, causam Herodoti defenden-
tibus suscipere), pro fabulator habetur (4). Confir-
matur hæc assertio ex ipsius Herodotis verbis supra
adductis. Nam ait, populus *Palestina conficeri, se cir-
cumcisionem ab Agyptis didicisse*. Verum populi
circumcisio tempore Herodoti, qui (utpote an. mundi 5301
natus) Esdræ vel Nehemie coœvus erat (5), erant Ju-
dei, Philistæi et Phoenices. At Judei nuncūm con-
fessi sunt, se circumcisio ab Agyptis didicisse.
Philistæi verò in S. Scripturā passim nominantur *in-
circumcisus*. Similiter Phoenices nuncūm usi sunt cir-
cumcisio. Qui verò scribunt, eos hunc ritum ser-
vasse, nomine Phœnicum intelligent Samaritanos sive
Cuthæos, qui hunc ritum una cum Moysi legi sibi
adoptarunt, adobèque ex Moysi lege didicunt. Phoe-
nices verò ceteros a circumcisione abhorruisse, li-
quid constat, ut Calmetus (6) ait. Falsum igitur est,
Palestine populus ritum circumcisionis ab Agyptis
didicisse. Imò Agyptios inter gentes incircumcisus
ponit Jeremias (7) dicens : *Super Egyptum... et super
Edom, et super filios Ammon, et super Moab... quia
omnes haec gentes habent præceptum. Noverat enim
verò Jeremias Agyptos; habitabat inter eos; Agypti
et Iudei illo tempore multum habebant inter se com-
merci. Prepondenter igitur testimonium hujus pro-
phetæ (etiam duntaxat ut humanum spectetur testi-**

(1) Vide Originem contra Celsum 1. 1 et 5.

(2) Vide Cyrillum contra Julianum, l. 10.

(3) Vide Cl. Nonnote philos. Lexicon. tom. 1, artic. Circumcisio, § 1. Idem Cl. auctor cit. loc. § 8, etiam recenset et refutat Voltarii dicentis, non esse mirandum, quid Deus, qui baptismum apud Asiaticos ab antiquissimis temporibus usitatum ad rationem sacramenti elevavit, etiam circumcisionem apud Africanos aquæ velutam sanctificaverit.

(4) Ita testatur Universal. Lexicon. Lipsiens. tom. 12, verbo *Herodotus*.

(5) Inspice tabulam chronol. biblic., de qua men-
tionem fecimus supra, num. 8, ad tertium.

(6) In Dictionario Biblico v^o Circumcisio.

(7) Jerem. 9, 23 et 26.

monium præter supra memoratos, præscindendo ab
inspiratione divinâ, quam is habuit) narrationi Herodoti,
scriptoris græci, de quo Cicero (1) ait, quod
apud illum *innumerabiles fabulos reperiuntur*. Præte-
rea, cùm nemini ignotum sit, quām severè Deus per
Moysen et Prophetas Hebreis prohibuerit, ne gen-
tium ritus sibi adsciscant, quis credat, Moysè et Pro-
phetis non solim permittentibus, sed approbantibus
et nomine Dei jubentibus. Hebreos circumcisionem ab
Agyptis sibi adscivisse?

Circumcidabantur quidam apul Agyptios aliqui,
sed soli sacerdotes et philosophi, ut testatur Origenes (2), qui ipsem Agyptum crat, utpote Alexandrinus
natus. Admittebant autem sacerdotes et philosophi
aegyptiaci hunc ritum verisimiliter ex hæc ratione,
quia sciebant, eum in signum divini cujusdam paci
esse institutum; quare et ipsi per hoc signum se à
volu discernebant, et instar hominum Deo specialiter
consecratorum, longè supra ignobile vulgus emi-
nentium haberi volebant. Igitor non Israëlitæ ab Agyptis,
sed hi ab illis ritum circumcisionis vel imme-
diatè, vel medietate didicierunt. Bocchardus non imme-
diatè ab Hebreis, sed ex Arabibus hunc ritum in
Agyptum fluxisse autem; quod probabilitus videtur.
Nam Agypti circumcisione non utuntur octavæ pos-
nativatate die, ut Hebrei; sed primum decimo ter-
tio statis sue anno, ut Arabes faciunt, Israëlitæ, a
qua descendunt, imitaturi, qui 15 annos implerat
tempore circumcisionis sue, Gen. 17, 25. Dein pars
Arabica erat contermina Agypto, et test Strabone,
regionem que inter Nilum et mare Rubrum interjerat,
Arabes incolebant. Præterea scriptores quidam con-
tendunt, reges pastortes, qui Agyptum diu an-
Grecorum gentem occupabant, ex Arabia venisse;
quæ occasione circumcisionis apud Agyptios aliquis
usus indui potuit. Porro quod ad ipsos Arabes et Is-
maelitas spectat, extra dubium est, eos hunc ritum
ex Abraham recipiente, quem non secus ab Hebrei
generis sui auctorem illi agnoscent. Idunai verò,
quamvis ex genere Abramam et Isaac, non tamen nisi
postquam à Joanne Hircane debellati sunt, circumci-
sionem et Moysis legem à victore populo tradidit
subierunt (5). Denique Aethiopæ, qui pariter circumci-
sione utuntur, hunc ritum similiiter ab Arabibus didi-
cerunt, non vana conjectura est. Arabia enim ab
Africâ et Aethiopâ solo frèto Babelmandeo distin-
natur, et Africani ac Aethiopæ olim, sicut hodiè, ma-
gnūm habeant cum Arabibus commercium, quod oc-
casio esse potuit introducendo in Aethiopâ circumci-
sionem. Omnes igitur populi qui circumcisionis ritum
damitent, vel admittunt, eum ab Hebreis vel imme-
diatè vel saitem mediætate reperierunt; Hebrei autem
jussi Dei ab Abrahamo, ac dein à Moysi, qui cit. loc.
in libro Leviticus legem circumcisionis Hebreis solem-
niter promulgavit. Qui plura de origine circumcisionis

(1) L. 1 de Legibus

(2) L. 2, cap. 2, in Epist. ad Roman.

(3) Vide Josephi Antiq. l. 15, cap. 17.

scire desiderat, consulat Calmetum (1), Nonnote (2), de Feller (3), aut aliis.

Scholion. Modò laudatus de Feller cit. loc. recte
observat, nostris temporibus morem invalescere ne-
gandi, quod doctrina et ceremonia legis Mosaicæ in
origine sua fuerint Hebreis proprie et à Moysi pri-
mitus tradite. Nam iuxta hodiernorum philosophorum
(ut ses appellant) effatum Moyses easdem ab exteris
gentibus mutuatis est: *Ex Hexameron, inquit, seu
creatio mundi spatio sex dieum facta historiam Moyses
didici à Pheniciis, Chaldæis, Indis, et Persis; circum-
cisio jam ante Moysen et Abraham apud Agyptos usita
fuit*, etc. *Pausæ: Moyses terrarum orbem percur-
savit, ad colligendos omnium gentium errores, et Pen-
tateuchum suo inserendos.* Verum hæc et similia sunt
nuda vanorum hominum asserta, nullo solidio nixa
argumento. Omnes enim eruditæ consentiunt, quod
Moyses cunctis scriptoribus profanis antiquior sit;
quod veteres poetae, gentiles philosophi et legislatores
magnum partem sua doctrine ex Pentateuco, alii-
que libris veteris Testamento desumpti, prout re-
ferunt Clemens A., Justinus, Tertullianus, Euse-
bius, Augustinus, etc. (4). Res mira! tante antiquorum
auctoritat contradicit hodierni novandi libri, et
quod tota veneranda Patrum antiquitas sibi persussum
habuit, id post octodécim ævæ christiana secula nega-
nt novaranticis philosophi, ac assurant, gentiles
non ex sacris Hebreorum libris didicisse, sed potius
Moysen et Hebreos suam doctrinam et ritus ex gen-
tium doctrina et ritibus haussisse; asserunt id, in-
quam, sed minime probant.

CAPUT IV. De libro Numerorum.

Vocatur hic liber ab Hebreis *Vajdabber* à primâ
littera vocis locutus est; à Latinis verò *Numeri*, quemadmodum
etiam à Gracis Ἀριθμοῖς, propterea, quod hic
liber multus sit in variis numerationibus faciens,
e.g., bellatorum Israel, cap. 1, primogenitorum et le-
vitarum cap. 5, etc.; quoniam non hæc tantummodo
hoc libro continentur, sed et multa alia partim his-
torica; partim precepta ceremonialia ac judicialia
nonnulla. Complectitur autem idem liber gesta anno-
rum fere triginta novem, nempe à mense secundo an-
ni secundi egressos Hebreorum ex Agypto, usque ad
finem penè vite Moysis, sive peregrinationis 40 an-
norum in deserto, prout ex Num. 1, v. 1, et Deuter.
1, v. 5, liquet.

41. Quæres XXIX: *Utrum verisimile sit, tam grande-
rus in Palestina crescere, aut olim crevise, ut duo viri
exploratores (5), unam carum ex palmitæ pendente in*

(1) L. 14, c. 4.
(2) L. 2, 11.

(3) In Dictionario hebraico, n° 1623, in Rad. Schachal, voce Escal.

(4) Num. 22, 28, ubi narratur: *Aperuitque Dominus os asinus, et locuta est: Quid feci tibi? cur parentis me? ecce iam terribilis?*

(5) In Dissert. de origine circumcisionis, tom. 1, ante Comment. in l. Genes. Item in Dictionario Bi-
blic. v^o Circumcisio.

(2) Loc. cit.

(3) Catéchisme Philos. tom. 2, p. 158, n° 280 et
281.

(4) Vide supra, quest. 2, num. 2, 3 et 4.

(5) Num. 13, 24, ubi narratur: *Pergentesque usque
ad torrentem botri, abscederunt palmitem cum mea sisæ,
quem portaverunt in vecte duos viri.*

(6) Vide memorat Coelius Rhodiginus, psittacum

recte portaverunt? Resp. Id omnino verisimile est.
Nam in primis aptius portare uvam non poterant, nisi
in vecte non tam proper ejus magnitudinem aut pondus,
sed ne comprimeretur, aut alio modo lassa pu-
tresseret. Dein noque illud incredibile est, uvam fuisse
mirâ magnitudinis et ponderis. Qui enim hoc assertum
in suspicione falsitatis adducunt, in regiones exteras
deducendi sunt, ut alibi esse multa intelligent, quibus
domi carent. Dociss. Calmet in hum. S. Scripture
locum, exempla uvaram grandium ex auctoribus gal-
licis collegit. Sic, ut alia taceant, in valle Sorec re-
periuntur uva vulgaris librarium duodecim, genera-
ssima ad viginti quinque, Damasci ultra quadraginta.
Plinius (1) affirmat, in inferiori Africae parte uvas na-
sci, quæ magnitudinem infantium puerorum exsupera-
nt. Strabo (2) referit, gigni botrus in Carmania, qui
ad duos cubitos in longum extenduntur. Joan. For-
sterus (3) narrat, se Norinberge novisse virum quemad-
modum religiosum, Acacium nomine, divini verbi in eâ
urbre preconem, qui octo annos in Palestina trans-
egerat. Hic tunc hydrope labores, cùm in dies singulis
quis se recrearet, granum tantummodo ex racemis
aliis in Terrâ sanctâ à se visis desiderare diceret,
interrogatus à Forstero de horum botrum magnitudi-
ne, respondebat, unum hujusmodi botrum agrè ge-
stari posse à duobus viris, eosque gigni in valle He-
bron (ubi etiam botrum suum reciderant Israëlitæ
exploratores) ac ab incolis lingua barbarorum *Musi*

appellari.

42. Quæres XXX: *Sitne credibile, quid asina Ba-
lam (4) locuta sit, cum tamen locutio rationem suppon-
at?* Resp.: Quamvis brutum loqui non possit pro-
priè, atque ita ut intelligat quid loquatur (istud enim
necessariò requirit usum rationis); tamen intactâ bruti
natura aliquis spiritus sive bonus sive malus ejus or-
ganus velut instrumento uti potest ad sonos formandas,
quoniam horum sentientiam brutum ipsum intelligat. Quod
si ne hoc quidem portentum capis, homo incredule!
age, an capis, quoniam olim dæmon ex idoli-
lis, vel per ventriloquos et pythones ex imo ventris
fuerit locutus? Numquid etiam sola arte humana pse-
taci, piecæ, etc., condescendi possunt, ut voces articu-
latas proferant? Nonne plura ejusmodi exempla
brutorum sive ope demonis (5), sive sine hæc (6) ar-

(1) L. 14, c. 4.

(2) L. 2, 11.

(3) In Dictionario hebraico, n° 1623, in Rad. Schachal, voce Escal.

(4) Num. 22, 28, ubi narratur: *Aperuitque Dominus os asinus, et locuta est: Quid feci tibi? cur parentis me? ecce iam terribilis?*

(5) Vide Thesaurum Biblic. collectum à Reverendiss. Carolo Stengelio, abbate Anthoniano p. 2, cap. 4, ubi inter alia narratur, quid canis Simonis Magi
tum alios, tum D. Petrum sit allecutus, prout testatur Glycas in Annalibus. Item, quid eo tempore, quo Tiburis videbatur quām alías inquinā impetu alveo di-
gressus, urbique illatus plurima tum publica tum pri-
vata erexit monumenta, hos fieri locutus et dixerit:

Roma, tibi cave, ut refert Julius Obsequens in l. de Prodigis.

(6) Sic memorat Coelius Rhodiginus, psittacum

ticulatè loquuntur extant? Itaque dicendum, quod Angelus commoverit asinæ Balaamini linguam, atque aerem in ore asinæ ita colliserit et alliserit ad organa oris asinæ, ut sonus edetur articulatus, vocique humanae quam simillimus. Nihil enim in hoc est vel absurdum, vel in decentius, vel incredibilis, ut ex dictis patet.

Corollarium. Fallunt, aut falluntur incredibili, dum exclamat: *Pape! quale prodigium, quod asina loquitur?* Tales eventus eis ulli reperies, praterquam apud poetas, et in libris à Deo scriptis. Errant etiam ii qui locutionem illam asinæ non nisi in mente, cogitatione Balaamini, quemadmodum illi illud colloquio serpentis cum Evâ (1), admittere volunt. Nulla enim est necessitas ita torquendi S. Scripturam, et in sensu proprio sumendi; presertim, cum etiam in novo Testamento S. Petrus hanc historiam de asinâ Balaamini loquente aperte confirmaverit (2), dicens: *Corruptionem vero (Propheta Balaam) habuit sue vesania;* subiugare mutum animal, hominis vocis loquens, prohibuit propheta insipientiam.

Nec replies cum incredibili interrogantibus: Si asina locuta est, cur ergo sicut nulla tactus non admiratione? Nam Scriptura, et si admirationem non exprimat, eandem tamen non negat. Ceterum si Balaam nulla admiratione est captus, talibus monstribus utpote ariolus et necromantes (3), jam assuerit oportet: vel cum Bonifacio (4) dici potest, ob iram vehementem, que eum quadammodo excavarerat, factum esse, ut audiens asinam loquentem non exparverit, aut obstupuerit, imò ei etiam animus ad respondentum fuerit.

43. Quæres XXXI: *Utrum credibile sit, quod Deus (ut Num. cap. 25, narratur) propter fornicationem aliquas Israeliticæ cum scoto Madianitam commisauit, eadem viginti quatuor milium Israëlarum præcepit,*

Ascanii cardinalis perpetua serie recitasse latino idiomate fidei Symbolum nullo admisso errore. Et Macrobius (1). 2 Saturni, narrat, de corvo, qui ex Actaco piajore reverentem Octavium salutavit, his verbis: *Ave, Caesar Victor Imperator.* Alia huiusmodi exempla invenies in laudato Thesauru Biblici, loc. cit.

(1) Unus et quorundam aliorum explicantium serpentis cum Evâ dubitata allegorie explicantum opinio severæ à theologis et interpretibus S. Scripturae fuit rejecta: ut supra num. 24, ostendimus. Item merito rejecta semper est sententia Cajetani, qui in c. 3 Genes. docuit, diabolus tentasse Emanu per solam suggestionem interiorem sicut nos nunc tentare solet, metaphysicæ intelligentes, quæ dicuntur desponsata.

(2) In sua prima Epistola, c. 2, 16.

(3) Num. 22, 5, expressè vocatur ariolus, et Num. 22, 4, iudicatur, quod vanus augur fuerit. Hoc non obstante simul fuit verus Propheta Dei transunctor, et velut per accidens, preter alia quedam etiam Num. 24, 17, predicione adventum Christi Domini; sicut Capras (quoniam multiones et Christicidae), Joa. 41, 51, prophetavit; et si eas multi ex reprobus in die extremi iudicii doceant: *Nomæ in nomine tuo prophetavimus?* Matth. 7, 22. Nam propheta nequam certus est sanctitatis hominis, cui Deus hoc donum enlargit est, indicavit. Ejusmodi enim dominum gratis *data sine fide* et charitate nihil prosumt ad salutem ejus, cui data sunt, ut S. Paulus, 1 Cor. 45, 1, 2, 5, recte monet.

(4) Comment. in Num. 22, 28.

aut approbarit? Antequam respondemus, observo D. de Voltaire vehemente dolere, tam multum humani sanguinis fusum, ad noxiam unius minime capitalem pianam, ac denique concludere, factum hoc esse incredibile, et librum, qui id refert, alterius quam Moysis esse. Ita ille, teste Cl. Weissenbach (1) ex sententia magistrorum nostrorum, videlicet Tindali, Collini, etc., decernit in tractatu de Tolerantia et aliis. Cui panis resp.: *Cedes illa totum hominum longe alterum in libro Numerorum narratur, prout legenti citatum caput 25 ad oculum pachit. Non enim ibi dicitur tot homines cesos unius Israhelitæ causa, qui ad scortum diversitatem sint. Minime. Sed illud aperiissimum declaratur, tam multos homines neci datos, quod omnes scelus idolatriæ cum publica libido, et offendicula aliorum conjunctum, per se ipsi admisissent. Porro, quod alterum spectat, id genos facinoris non esse capitale aut tam grande esse, ut morte sui plandum, id unum observasse sufficiat, alia esse Iudicia Dei, alia hominum, maxime Voltarii, elusque similitum, qui flagitia quæcumque cum venore conjuncta inter noxias leviores, minoraque pacula computare, ne dicam ipsis recte factis adnumerare solent. At profecto, cum dominus Iudeus potissimum ob vitium carnis feret totum humanum genus universaliter diluvio deleviter, Sodomam pluvia ignis et sulphuri exsuscitat, imò ob culam respectivè levem et alienam Davidis populum suum numeratus 70 milia virorum pestilentiâ è vivis sustulerit; quid mirum, quod 24 milia Israelitarum ob scelus idolatriæ cum luxuria conjunctum exterminari voluerit? Legantur interpres Lorusius, Bonfarius, Cornelius à Lap., Calmet in hunc Scripturam locum, et cessabut admiratio.*

44. Quæres XXXII: *Utrum verisimile sit, quod à cœsis Madianitis ingens illa præda, que Num. cap. 31, describitur his verbis: « Fuit autem præda, quam exercitus cepérat, ovium sexcenta septuaginta quinque milia; boum septuaginta duo milia; asinorum et sexaginta milia et mille; animarum hominum sexaginta et quoniam non cognoverant viros, tringita duo milia; » reportata fuerit?* Resp.: Equidem quam plurimū sibi tribuit Volstarius in Evangelio rationis, in tractatu de Tolerantia, et alibi propter narrationis hujus biblica perspectam planè (ut illi blasphemati) absurditudinem. Quoniam vero non est opera pretium ad singula ejus in hunc locum Scriptura; maledita pluribus responderem, compingamus ea in cumulum, et quā brevissimè fieri poterit, hominem expediamus.

Itaque opponit 1°: Non est credibile, quod tam copiosa præda in castris Madianitarum reperta sit. Rsp.: Sacer textus non dicit, hanc prædam de solis castris, sed ex tota provinciâ Madianitarum devicta, occupatique abactam esse. Sic enim cit. loc. v. 7 et sequentibus dicitur: *Cumque pugnassent contra Madianitas, atque vicissent omnes mares occiderunt.... ceperuntque mulieres eorum et parvulos, omniaque pecora, et cunctam superjectilem, et quidquid habere posuerunt*

(1) In novâ formâ Theol. Biblic. tom. 1, p. 205.

depopulati sunt, tam urbes quam viculos, et castella flamma consuppsit. Ei tulerunt prædam, et universa qua ceperant, tam ex hominibus quam ex jumentis.

Oppon. 2°: Terra Madian non extenditur ultra octo vel novem leucas, ergo incredibile est hanc ingenitam prædam iibi factam esse. Rsp.: Vicini ejus regionis, nimirum Josephus Jud. Eusebius, Hieronymus, quando de Madian loquuntur, altum silentiæ dimensione hujus provincie, à Voltaire asserta. Hodie post tot vicissitudines rerum dictæ terra fines accurate non possunt definiri. Sufficit autem Scriptura, quæ reges vel principes quinque regionis Madian numerat. Ait enim hoc ipso capite, v. 7 et 8: *Cumque pugnassent (Israelite) contra Madianitas, atque vicissent, omnes mares occiderunt, et reges eorum Eni, et Recem, et Sur, et Hur, et Reba, quinque principes gentes.* Addit, quod alibi, nomé Jude, 6, 1 et 2, Scriptura dicit, a Madianitis Israhelitas durâ servitute septem annorum fuisse oppressos: *Fecerunt autem filii Israel matrem in conspectu Domini;* quia tradidit illos in manu Madian septem annis. Et oppressi sunt validi ab eis. Ex quo iterum patet, quod Madianitas tunc fuerint copiosa et potentatio. Ceterum, quod regio 8 vel 9 leucarum valde magnum incolarum numerum (et majorem, quam loc. cit. 1. Numeri assertur) capit, nonnullis exemplis illustrari posset, præcipue Romanorum, qui rege Servio supra ducentia milia hominum numerabant, et tamen eorum regio vix 8 leucas quadratas equatur. Vid. *Lettre VII de quelques Juifs Portugais et Allemans.*

Oppon. 3°: Terra Madian infrequens est, steriles et petris horrens; ergo manet argumentum. Rsp.: Hodie regionis Madian infrequenta est fatum commune cum optimis Asiae provinciis Tercarum Sultanatibus, quas non obstante Turcarum polygamia hodie infrequentes esse, periti testantur. Ex hoc tamen nequit sequitur, easdem olim fuisse tam infrequentes, et parum populosa. Ceterum habet quidem terra Madian petras et montes, sed pinguis illos, et ut plurimum fertiles, et plantiæ ipsosque agros fecunditate superent. Certè Thomas Schaw, docissimus medicus Anglus, in Itineribus per varia loca Barbarie et Orientis, regio Madian habet camelorum (1), et Adriochimo (2), regio Madian habet camelorum, ovium, caprinarum multitudinem; atque his opibus ferè vicinat incolae: quod sanè magnam illius regionis fertilitatem indicat.

Oppon. 4°: Regio Madian octo tantum leucarum spatium continens tantam copiam hominum et jumentorum, quanta in illa præda fuit, non caput, minus alit; ergo. Rsp. 1°: Soluto hujus objectionis facile colligitur ex paulo ante dictis, præcipue opp. 2. 5. Rsp. 3°: Si usq[ue]m alibi, hic certè sua Volstariæ philosophia longissimè destituit. Loquuntur prius de in-

(1) Quoniam in nostris regionibus plures solent esse innumeri, quam nupti; tamen ex nimis liberalitate ponimus, in terra Madian (ubi prolabiliter plerique juvenes et pueri, quamprimum nubiles faciunt, nupserunt) triplo plures fuisse nuptios et nuptas, vi duos et viadas, quam nuptios et innumeras.

(2) Nam in populosissimis urbibus longe major datum hominum numerus. Sit Londini incola numerus circa 950000, Parisi 800000, Vienna Austria in urbe et suburbis 500000.

(3) Vide solutionem precedentis objections.

(4) Ibidem.

(5) Vide adic. 6, 5.

(6) Genes. 37, v. 23 et 28.

(7) Vide solutionem præced. object.

Quod si vero leucam galicam cum astronominis 5000 passuum censeamus, continebit terra Madian jugera omnino 580000, demptisque infertilibus 60000 jugeribus, habebit jugera fertili 500000. Si ergo comparatio instituatur inter regionem nostram et illam Madianitarum multis sanè fertiliorem, perspicuum est eam pecorum multitudinem, quam sacer textus Numer. 31, 32 et sequentibus apud devictos Madianitas inventam commemorat, ad omnino sustentari in illa regione potuisse. Sunt enim in vicinia nostra praedicta, que ex 100 circiter pratorum jugeribus, que his in anno tantum aluent oves 300, vacas et boves 80, equos 14, porcos 60. Facta igitur proportione, si 100 jugera pratorum sufficiunt

alendis ovibus 500,

———— bubos 80, tunc in eadem nostra regione

equis 14,

sufficient jugera 300000 alendis ovibus 900000

———— bubus 240000

———— equis 42000.

Facta ergo hypothesi nimis liberali, quia ponimus 1° terram Madian ad octo solum leucas extendi (1); 2° unum jugerum 40000 omnino pedes quadratos contineat, cum tamen in nostris porticulis separè non plus quam 30000 pedes quadrati jugero tribuantur; 3° regionem nostram terrae Madianitarum fertilitate equiparandum, sequitur regionem Madianitarum, ultra numerum pecorum, quem sacer codex commemorat, ales potius oves omnino 225000; boves 168000, substitutis, pro 61000 asinis, 42000 equis, quem defectum, si tamen aliquis esse censeatur, Voltairio insigni pororum grege, cui insuper nutritio regio illa nostra sufficit, possimus compensare. Igitur omnibus consideratis, impossibilitas ista, quam Voltairius somniaverat, in terrâ Madian collocandi et aliendi assertant à S. codice in illa præda hominum et jumentorum copiam, extremitus illius hominis insimum caput nesciū reperitur.

Oppon. 5°: Moyses in sumum sacerdotum Jethro Madianitam, à quo beneficium maximis erat affectus, ingratisim fuit, populares ejus omnes minirunt Madianitas excidendo. Resp. : 1° Si sacer Moysis, qui prope Rubrum habitat, citam ipse pertinuit ad hos Madianitas, de quibus hoc loco sermo est, regio Madian jam non ad octo (ut Voltairius assertit), sed ad quinquaginta leucas extendet. Si vero (id quod probabilius et sat certum est) ad alios Madianitas (2) regione longè diversos pertinuit, frustra

(1) Ipse Voltairius alibi, nempe in Philosophia Histor. articulo : *Sacrificia humana*, terram Madian ad novem leucas extendit, teste Cl. Weissenbach, in forma Theol., bibl., tom. 1, p. 207.

(2) Teste Calmeto et Bonfriero Commentar. in Numer. c. 22, regio Madian est duplex. Una est illa Madian, cuius mentio fit Exod. 2, 15, quo et Moyses occiso Aegyptio profugit, quæcum sita est ad mare Rubrum, et monte Sinai vicina; quæcunque et iuxta Sinai montem pascebat fugitus Moyses greges Jethro saceri sui, et nomine Rague vocati. Altera vero Madian est regio à mari Rubro et monte Sinai remoto, Moabitis contermina, et sita in Arabiâ Petreâ. Atque de hac

Moysi vitium ingratiani objicitur, ut considerant patet. Resp. 3°: Non Moyses, sed Deus imperavit execidium illius impie gentis, que Israëlitas seduxerat, prostitutendo eis filias suas, ad fornicationem et ad idolatriam Beelzebub (1). Unde Numer. c. 31, ubi illæ cedes Madianitarum, et præda ab eis relata narratur, statim v. 1 et 2, dicitur: *Locutus est Dominus ad Moysem, dicens: Ulciscere prius filios Israel de Madianis inventam commemorat, ad omnino sustentari in illa regione potuisse. Sunt enim in vicinia nostra praedicta, que ex 100 circiter pratorum jugeribus, que his in anno tantum aluent oves 300, vacas et boves 80, equos 14, porcos 60. Facta igitur proportione, si 100 jugera pratorum sufficiunt*

alendis ovibus 500,
———— bubos 80, tunc in eadem nostra regione
equis 14,
sufficient jugera 300000 alendis ovibus 900000
———— bubus 240000
———— equis 42000.
Facta ergo hypothesi nimis liberali, quia ponimus 1° terram Madian ad octo solum leucas extendi (1); 2° unum jugerum 40000 omnino pedes quadratos contineat, cum tamen in nostris porticulis separè non plus quam 30000 pedes quadrati jugero tribuantur; 3° regionem nostram terrae Madianitarum fertilitate equiparandum, sequitur regionem Madianitarum, ultra numerum pecorum, quem sacer codex commemorat, ales potius oves omnino 225000; boves 168000, substitutis, pro 61000 asinis, 42000 equis, quem defectum, si tamen aliquis esse censeatur, Voltairius insigni pororum grege, cui insuper nutritio regio illa nostra sufficit, possimus compensare. Igitur omnibus consideratis, impossibilitas ista, quam Voltairius somniaverat, in terrâ Madian collocandi et aliendi assertant à S. codice in illa præda hominum et jumentorum copiam, extremitus illius hominis insimum caput nesciū reperitur.

Argumentum I : Moyses ubique solitus est, suam voluntatem sub prætextu divini imperii Hebreis inculcare, ut nimis sua ambitioni et crudelitati indulgeret. Resp. : Moyses non fuisse ambitiosus et crudeliter tyrannum, jam alibi, Nam 31. pluribus de mostravimus, quibus adde testimonium libri Ecclesiastici, cap. 45, v. 1 et 4, ubi de Moysi ita perhibetur: *Dilectus Deo et hominibus; cuius memoria in benedictione est. Et iterum: In fide et tenacitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit eum ex omni carne. Nempe nulli sciebat irasci, præterquam Dei causa.* Maledictis atque injuriis sibi illatis reprehendebat beneficii et preces; imo pro salute inimicorum devoberat se ultrò (4), vitamque obferret, ad illos penit ac intercessione eripiendo. Hec autem, ni fallor, non sunt homini ambitionis, cruenti atque tyranni. Certe tyranni non solent esse dilecti Deo et hominibus, eorum memoria non est in benedictione, non sunt lenes et hominum omnium mitissimi super terram, prout iterum alibi.

terrâ Madian. Num. cap. 31, sermo est, ubi narratur illa cedes Madianitarum, et præda ab eis relata.

(1) Vide Numer. 23, 1, 2, 5, 6, 17 et 18, cum Commentario Calmeti in his versus.

(2) L. 5. Historiarum, cap. 5.

(3) Vide solutionem sequentis argumenti adversiorum.

(4) Exodi 52, 11, 12, 15, 31 et 52. Item Deut. 9, 24, et seqq.

265 PARS I. SECT. II. DE QUINQUE LIBRIS PENTATEUCHI SPECIATIM SUMPTIS. 266
nempe Numer. 12, 3, de Moyse dicitur; neque pro hominibus sibi molestis aut adversantibus devovent sese, neque injurias benefacti ueliscuntur.

Argum. II : Hebrew erant homines, humanitatis omnis expertes, qui exteris nationibus negarunt communia officia debita ipso iure nature, et internecin ac implacabile odium adversus illas foveant idque due et instiganti Moysè: quod plane illicitum ac intrinsecus malum est. Resp. : Nego suppositum, quod Deus per Moysem Hebrews uisserit, Chananeos aut alias nationes odio habere. Jussi tantum eos deleri, nullumque fodus sive pacem cum illis sancire, non tamen eisdem odio habere; sicut iudex jubet occidi reum, non tamen eum odit, sed amat; curat enim ut culpam et scandalum à se datum emendet, pro eaque Deo et reipublica satisfaciat; sic et miles in bello justo hostem licet credit, sed non odit. Est enim executor sui duci, quasi judicis. Nam etiam legem veterem præcepisse, ut non solum amici, sed et inimici diligant, patet Exod. 25, 4, 5, ubi dicitur: *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum, etc. Item Lev. 19, 18: Non queras uitiationem. Lex enim naturæ jubet, omnes homines, etiam inimicos, etiam exteris nationes sine illa exceptione dilig.*

Nec dicas, post illa verbi Leviticus: *Non queras uitiationem, statim subdit, nec memor eris injuria civium tuorum* (sive at Septuaginta, habent: *Nec contra filios populi in furore corripies*), *diliges amicum tuum sicut te ipsum*: ergo Hebrews duntaxat prohibitum erat, odisse amicos et populares suos, non verò gentes exteris. Hinc Christus ipse Matth. 5, 45, dixit, in lege veteri præceptum fuisse odium inimicorum: *Audiatis, quia dicitur est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ne, inquam, sic ratocineris. Nam Christus non ait, id dictum esse à lege, sed duntaxat, id dictum esse, nempe non à lege, sed à Scriptis legem interpretantibus (1).* Hi enim, ex eo quod cit. loc. Leviticus dicitur: *Diliges amicum tuum* (vel, juxta Hebrewum textum, *proximum tuum*), inferebam: ergo odio habebis inimicum tuum. Per amicum autem vel proximum ipsi intelligebant proximum cognomine e genti, patre Judeum, quasi à Judeis soli Judai essent diligendi; cetera vero gentes, quae ex Abraham et Jacob non sunt prognate, presertim Chananeos, odio habebant; qui manifestus est error. Unde Christus apud Matth. cit. loc. 44, hunc errorem correxit, legemque explicavit, videlicet per amicum et proximum cit. loc. Leviticus intelligi quenvis hominem, etiam extraneum, gentilem et inimicum; omnes enim homines ad invicem proximi sumus in primopatere Adamo, utpote ex progeni, id est fratres; et in secundo parente Christo, per quem regenerati sumus ad eandem Dei similitudinem, vocatique ad eandem Dei Patris hereditatem in colis. Ita S. Hieronymus, S. Augustinus, Theophylactus, et alii apud Cornelium à Lap. (2).

Argum. III : Quod si Deus ipse sie voluit, ut Hebrew interneccinā hostilitate ceteras gentes, maximè Chananeos insectarentur, multò major difficultas exsurgit. Quis enim id credit de illo, qui ipsa bonitas, et nihil agit sine sapientissimā causā? Resp. Dist. : Deus est ipsa bonitas, et nihil agit sine sapientissimā causā vel nego. Quanquam non ad eo incognita hic est causa. Dux enim præter alias erant justissime cause, ob quod Deus iussi deleri Chananeos. Una istorum popolorum horribilis flagitia (1), ob qua meriti sunt penitus ex sciendi et deleri; altera, ne scandalo essent Hebrews, hosque suis idolis ac vitiis polluerent et seducerent. Ob similes graves causes Deus etiam præcepit vindictam sumi ab Amaleciis (2) et Madianitis (3).

CAPUT V.

De libro Deuteronomii.

Hic liber ab Hebrewis de more à primis hujs libri verbis *Elle haddebarim, haec sunt verba*, à Gracis verò et Latinis *Διτερονόμιον*, *Deuteronomium*, dicitur, hoc est, secunda lex; quia est repetitio legis in Exodo, Levitico et Numeris contenta, et inculcatio facta à Moysè, aliquibus etiam legibus additis, aut explicatis. Promulgavit autem hanc secundam legem, seu Deuteronomium Moysè Israelitis sub finem anni quadragesimi itineris per desertum, paulò ante mortem suam, priusquam Jordane transmisso Chananeum terram Israelite sibi vindicaret.

46. Quare XXXIV : *An non sit contradicatio, dum Deut. 1, 4, dicitur: « Haec sunt verba que locutus est Moyses ad omnem Israel trans Jordanem; » cum tandem alibi, nempe Deut. 32, 52, dicatur, quod Moyses Jordanem non sit transiit?* Resp. : Si D. Bolingbroke (4), qui hoc objicit, lingua hebraicam bene

(1) Chananeorum scelerata fuitre idolatria, quia etiam proprios filios igni comburendo diis immolabant, libido nefanda, adulteria, sodomia, bestialitates, etc. Hec ut abominatione fuerint, ut terra non potuerit eos amplius sustinere, sed ex evomere sit coacta, ut ait Scriptura Levit. 8, § 24 et 25, his verbis: *Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminariunt sunt universa gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum, et quibus polluta est terra: cuius ego sclera visitabo, ut evomat habitatores suos.* Vide etiam I. Saepientiae 12, 3, 4, 5.

(2) Exod. 17, 14, legimus : *Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc monumentum in libro et tradere itribus Ioseph; debeo enim memoriam Amalek sub celo.* Porro tulit Deus in Amalek tam severam sententiam, et quod Amalecites Exod. 17, 8, immunita bellum appulerunt innoxios vacillantesque Hebrews, et in vocazione sua in terra Chanaea novillos, ut eos à Dei ductu sequenda asterrerent, quodque ut dicitur Deut. 25, 18, extremos agminis Israelitarum lassos, et fame labore que confectos interficerent. Ut hinc disceamus, quam gravis sit offensa Dei, teneros recontesque Dei ascelas ab eis vocatione et sequela, puta, à vera fide, vel religione statuque perfectionis avertire.

(3) Deus de Madianitis vindictam sumi jussit, quia ipsi provocarunt Israelitas, prostitundi eis filias ad fornicationem et idololatriam, Numer. 25, 6, 17 et 18. Item Numer. 31, 1 et 2.

(4) D. Bolingbroke fuit deista. Mortuus an. 1751, qui in suis scriptis auctoritate S. Scripturæ religionem revelatam, et christianam impugnat, sed ab aliis, presertim ac Hervey et Leland refutatis est. Plura de illo refert Paulin. Erdt in der ge-

callisset, hand dubi perspectum habuisset, vocem hebreorum heber, quam latini interpres hoc loco per propositionem *trans veritatem*, idem significare, ac *in vicinitate, iuxta, prope, ita ut* textus hebraicus ad litteram sumpus significet: *Hac locutus est Moyses ad Jordanem, scilicet iuxta locum, ubi Jordane trahiebat: prout Calmet (1) eruditè observat. In quo iuxta linguam hebraicam grammaticos (2) memorata vox hebraica seu cis, se trans denolare potest, prout numerum contextus exigit. Veritatem autem latini interpres *trans Jordanem*, quia, ut Cornelius à Lap. (3) ait, respectu terra promissive se Palestina (iuxta quam Scriptura solet consignare plaga et situs locorum) regio illa, ubi Moyses haec verba ad omnem Israel locutus est, trans Jordanem erat. Hinc eadem regio etiam alibi trans Jordanem vocatur. Sic Num. 52, 52, filii Gad et filii Ruben dixerunt: *Ipsi armati pergeamus coram Domino in terram Chanaan, et possessionem jam suscepimus nos confitemur trans Jordanem, hoc est, ante transversum Jordanem. Vide Joannem Lorimum in hunc locum.**

47. Quæres XXXV: *An Deuteronomio cap. 16, 2 dicens: et immobilia phase de ovinis et de bovis, non contradicit libro Exod 12, 5 et 11, ubi non nisi agnos vel tempore immortali permittitur? Resp.: Per phase Deut. 16, non intelligunt paschalis illa victimæ, quæ ad vesperam diei decimæ quartæ à Iudeis erat immolanda (hæc enim debebat esse agnus vel heudos), sed intelligentiarum variæ sacrificiæ, quæ septem diesbus solemnitatis paschalies fiebant (1). Unde S. Augustinus (2) in hunc locum ait: *Quid hic sibi voluntates? an propter alia sacrificia ipsius diebus azymorum immolanda? Vide etiam Calmetum, aliosve interpretes hunc locum.**

50. Quæres XXXVIII: *An omnia, quæ de Palestina seu Terrâ sanctâ in Pentateuco, vel in libro Josue dicuntur, sint verisimilia? Nimis 1^a an mereatur dici SPATIOSA, aut LATISSIMA, prout dicitur Exod. 5, 8, et Josue 13, 1, etiam S. Hieronymus ipsemet fateatur, eam esse regionem exiguum? 2^a An verisimile sit, in regione tam exigua ante adventum Hebreorum regnasse TRICONTA ET UNU REGES, prout Josue cap. 12, narratur? 3^a An verisimile sit, quod terra sancta sit exigua regio, et unius fertilitatis et pœculum fuerit Palestina, prout Deut. 8, 7, 11, et cap. 32, v. 15 et 14 à Moysi describitur? Resp.: Non tantum verisimilia, sed etiam vera haec omnia sunt, debito sensu intellecta, et ab homine non obstinato incredulo perspensa. Nam ad primum dicimus et fatemur quidem quod terra sancta sit exigua regio, prout testantur S. Hieronymus, Brochardus et Adrichomius hujus regionis spectatores. Et S. Hieronymus quidem (3) ei à Dan usque Bersabe, id est, secundum longitudinem considerante, assignat duxat 160 milia, quorum duo et dimidium fermè conuenient milia unius horæ, teste Adrichomio; secundum latitudinem verò S. Doctor tantum numerat 46 ejusmodi milia, Guilielmus Postellus (4) ait: *Chananiorum regio**

(1) Commentar. in Deut. 1, 1.
(2) Vido Ignat. Weitenauer Hierolexicon linguarum Orientalium, p. 240, ut Franc. Hasselbauer Lexicon Hebraico-Chaldaicum, littera Y, Columna 10.
(3) Commentar. in Deut. 1, 1.

*nequaquam Galliam Cisalpinam cum montosis locis sequuntur. Bonfr. (1) Duaci in provincia Flandro-Belgica S. Scripture professor, scribit his verbis: *Itaque, ut concudam, tota Terra promissa dimidium nostri Belgij non attigit, viz etiam partem tertiam. Arias Montanus, Genebrardus, Abulensis octo, novem, vel decem diecum iter Terra sanctæ secundum longitudinem attrahunt (2). Nihilominus erat et dici poterat spatiosa, latissima, et magna, non quidem absoluta, sed respectiva, nempe respectu terra Gessen longè angustioris, in quam Israhelites in Egypto ante exitum sumi compacti erant. Dein Terra sancta erat spatiosa respectu populi Hebrei, qui tunc temporis comparative ad hanc terram fuit exiguis, et ab illâ faciliter capi et ad diuersas usque nutriti poterat. Præterea memorati auctores tantum loquuntur de terra ab Israhelitis occupata; latior autem fuit illa promissa; sed propter pecatorum suorum magnitudinem illa tota potius nunquam sunt (3). Denique ecclæstis patria est satis ampla et spatiosa, que per Terram sanctam præfigurabatur, neque Israhelites terrestris hæc gleba primariò promissa fuit, sed illa spiritualis et ecclæstis, cuius typus et figura erat Terra promissio.**

Ad secundum. Meminisse oportet ex Aristotele (4), Strabone (5), Plinio (6) et Genebrando (7), olim reges vocari solitos singularum ferè urbium majorum dominos, maximè si municipia quadam accessissent. Urbes autem et oppida in Palestina antiquis illis temporibus erant copiosæ. Quamvis enim hæc regio non ita magna sit, tamen quæ frequentibus et perquam frugiferis montibus valibusque referta erat, multis aliendis urbibus, oppidis et pagis plurimis satis commoda, opportunitate adeo extitit ut, teste Josepho Jud. (in vita sua), in sola Galilea ducentæ et quatuor urbes ac vici numerentur. Alibi verò (8) idem scriptor testatur, in singulis Galileeis urbibus ac vicis etiam minimis reperi plusquam quindecim millia capitum. Si jam multiplicetur hic numerus colonorum cum singulis urbibus et vicis Galileeæ, erant in sola Galileeæ tres miliones et sexaginta millia incolarum. Similis Josephus scribi de Samaria et Iudea. Idipsum confirmat Princeps Radzivilius, qui Terram sanctam ipse metu iustravit, postea testatus, adhuc hodiè ex frequentibus civitatibus oppidorumque ruinis apparetur, eam fuisse populissimam. Neque dicas, hæc in re Josepho non esse fidem adhibendam, qui utpote Judeus encomia Palestinae immodecum exaggeraverit. Nam quavis Josephus alios in sua historiâ errores coninquit; haud tamen verisimile est, quod de integrâ regione, et maximè de Galileeâ, falsum scribat, cujus ipse in-

(1) Commentar. in Exod. 5, 8.
(2) Vide Tiriunus Commentar. in Josue 12, 24. Et Cornel. à Lap. in Exod. 5, 8.
(3) Vide Bonferum, et Serarium in Josue c. 1, et Calmetum in Josue 1, 5.
(4) Polit. 5.

(5) L. 16.
(6) L. 6, cap. 9.
(7) In Psal. 154.
(8) L. 5 de Bello Judaico c. 2.

cola, inq. prefectus fuit, ubi ad initium bellî Iudaicæ contra Romanos memoranda plurima gessit. Addo quid hoc scripsit et zetate, quæ plurimi eum aperti mendaci arguere potuerint, siquidem hoc finisset.

Ad tertium responsio colligitur partim ex dictis, partim ex confessione ipsius Rabas, principis regis Assyriorum, et infesti hostis Iudeorum, qui hos ita, 1 Reg. 18, 52, est allocutus: *Transferam eos in terram, que similis est terra vestre, in terram fructiferam et fertilem vini, terram paup'ris et vinearum, terram olivarum olei ac mellis. Ergo ex confessione ipsum hostium Palestina erat regio valde fertilis, qualis in libro Deuteronomi describitur. Idem ipso facto testati sunt tot gentes et reges, Egyptii, Assyrii, Babylonii, qui opulentia et feracitate Terra sanctæ invitati, ad eam deprendant et capiendo toties advolaverunt. Accedunt testimonia D. Hieronymi (1) expressè dicentis, *nihil terrâ promissionis pinguis esse, et illustriss. Radzevili assertentis, Epist. 2, tantam esse in Galileâ sius amanitatem, ut difficulter describi ac verbis explicari possit; soli fertilitatem insignem hinc appare, quid licet propter incursions Arabum agri non excolantur, optimarum tamen herbarum vim maximam producat; item aliorum vistorum testantur, ad hanc usque diem in Palestina passim mellis et cerei odorem perfare, velut qui ex proximis alveariis dinunt (2). Denique audiamus Adrichomium oculatum testem et spectatorum huic regionis, qui in Praefatione theatri Terra sanctæ profatur his verbis: *Terra promissionis... regio est nobilissima Syria... Ob singularem autem celi temperiem, aeris salubritatem, soli ubertatem, pecorum, avium, piscium, frumenti, vini, olei, sacchari, balsami, facium, malorum granatorum, herbárum, florum, frumentum omnis generis copiam, Dei ore lacte et melle, sepe numerus dicta est. Ut parum propter hæc, parum propter insigniam montium, camporum, fontium, flaviorum, nemorum, urbium, castellarum, pagorum, et hominum frequentiam, ob rerum denique omnium abundantiam, certe nobis Domini, ac figura celi reliquias sub celo mundi partes longè excellere dicenda sit.***

At inquit: Palestina multorum opinione est hodie steriles, semperque debuit esse talis, cum sit validè monies, saxisque et montibus instar Helvetie rigat, ut Voltairea vocatur. Quis ergo credit, infer idem irrisio S. Scripture, Palestinam aliquandò fuisse tam fertilem, prout à Moysi describitur? Resp.: Hæc multorum falsi persuasio de Terra sanctæ sterilitate prius refuta est à supra citatis scriptoribus, Brochardio (3), Adrichomio (4), aliisque testibus oculatis; eius non negaverimus, terram illam hodie multum à pristinâ bonitate ac fertilitate defecisse. Quid enim mirum, si vel ob neglectum culture (5) vel ob peccata Iudeorum

(1) Commentar. in Isaiae cap. 5.
(2) Vide Calmet Commentar. in 1 Reg. 14, 25.

(3) Part. 2, c. 1.

(4) Loc. cit.

(5) Ferebat Palestina exquisitos fructus præsens postquam Hebrei, ac forte jam priores incolae, ope

et Saracenorum steriles effecta est? Fertilitas enim illius tempore veteris legis erat partum naturalis è terra ipsius bonitate, partim ex speciali Dei providentia continuata, quandiu ab Israelitibus studioso cultu honorebatur, ut ex non uno Scriptura loco (1) colligitur. Unde cessante pietate Israelitarum, haud mirum defecisse speciale illam benedictionem coelestem ipsorum terram fecundantem. Praterea aliunde novimus, è presenti rerum conditione non semper argumentum duci posse ad preteritum aliquis regionis statum. Sapè enim regio aliqua fecundissima per eluviones, bella, neglecta cultura, aut alias causas seu naturales seu civiles ita devastari potest, ut sibi non amplius sit similis. Sic, ut alia taceam, regio Gazam inter et Egyptum squalidus hodi, tota sterila, quae suos olim habuit incolas. Uno enim geographorum consenserunt totus literis mediterranei tractus inter Gazam et Pelusium urbem Aegypti ad ostium Nili orientale, et ad Palestinam adjacentem olim habuit urbes Raphia, Anthedon, Rinocorute, Bethaph, Olbracinae; imo nostra etiam estate plura adhuc manere columnarum et adificiorum rudera, vetera magnificenter vestigia, testantur itineraria (2). Sed releamus ad ipsam Palestinam. Hecateus (3), vir cultanue Alexandri M.,

scalprorum montes steriles atque saxis secessant scalarum in morem, inò in formam amphitheatri regessint. Porro in plana graduum è locis subiectis acceptam terram transulerint, illique et vinas implantaverint, et semina commiserint. Nam absque tali subsidio industrie ac speciali cultura nunquam videtur potuisse Judea tam multos homines alere; sed nec sine singulari beatitudine et liberalitate Dei quam cultoribus pollicitum est, ut mox dicam.

(1) Deus ipse, Deuter. 11, 10-18, Israelitico populo prædictus, Terram promissionis ad fecundantem suam indigere singulari divina benedictione, his verbis: *Terra enim, ad quam ingrediens possidendum, non est sicut terra Aegypti, de quâ existi: ubi jacta semine in horutorum morem aqua ducentur irrigare; sed monstrosa est et campestris, de celo expectantes pluvias, quam Dominus Deus tuus semper invisi, et oculi illius in eis sunt à principio anni ad finem eius. Si ergo obedieritis mandatis meis queas quae hodiè præcipio vobis... dabit pluviam terra vestra temporaneam et serotinam; ut colligatis frumentum, et vitam, et oleum; famisque ex agris ad cascenda jumenta, et ut ipsi comedatis, et satoremini. Cavete, ne forte despiciat cor vestrum, et recedatis à Domino, servatique diis alienis, et adorabis eos; trahatque Domini claudat celum, et pluvias non descendant, nec terra del germinem suum, percutiente velociter de terra optima, quam Dominus datus est vobis.*

(2) Thevenot, Itiner. Oriental. p. 2, cap. 55, et Petri della Valle, Epist. 45.

(3) Apud Josephum contra Appionem.

qui sub Ptolomeo I scribenthal, Palestinam tanquam solum feracissimum, frequentissimumque cultoribus exhibet; uno verbo eam esse dicit provinciam optimam ac fructibus omnibus generis feracem. Similia fere habet Plinius, lib. 5, cap. 14, 15, tradens, Jerosolymam urbem esse inclytam non inter Judaicas tantum, sed inter Orientales omnes; cursum Jordanis tanquam amnis letissimum describit; effert lacum Genezareth, balsamum et palmetu Judge. Tacitus, lib. 13, cap. 6, Ammianus Marcellinus, et veterum plerique, cum per occasionem de Palestina mentionem faciunt, nunquam vacant à laudibus. Mahometani, quos melius nōsse regionem par erat (1), exaggerant quidem aliquando Palestino laudes, sed eximiae ejus fecunditati luctucentur ferunt testimonium. Affirment praeter duas illas principes urbes Eliam, et Arisham, i. e., Jerusalem et Jericho, tractum illum disseminatum esse milie vicis amenissimum, hortis maximum insignibus, ibi maturescere uvas quarum racemus omnis esset quodcumque hominibus vix ferendum; olim in eo tractu sedes habuisse immanis corporatura gigantes à stirpe Amalech, etc. Ipsi itinerantes recentiores, qui de praesenti Terra sancte sterilitate testantur, non negant tamen manere ibi certis locis vestigia plurimi veteris fertilitatis, ubi fructus omnis generis benignum solum nullum satum culturā reddit; crescit etiam aliqui luxurians herba. Ex quibus omnibus abunde demonstratur, Moysen nullius mendacii aut falsitatis argui posse, dum Terram promissionis seu Palestinam tanquam apprimit fertilem et fecundam describit et dilatatur. Ceterum illud denuo monitum velim, Deum promittendo Israelitam terram bonam, terram lacte et melle fluentem, primario designata et secundaria terram viuentem et cœlis, quo utique est verissimum lacte et meli flues, hoc est, gaudis superabundans; Palestinam autem terrestrem tantum designata secundarii tanquam typum et figuram illius coelestis. Ita S. Hieronymus (2). Denique observo quid, præter jam laudatos aliquos plures scriptores, insigne testimonium de fertilitate Terra sancte perhibent Salme-ron (3), Cl. Bullet (4), et Epistola Judeorum ad D. de Voltaire (5).

(1) D. Herbelot, Biblioth. Orient., pag. 336.

(2) Epist. ad Dardanum.

(3) Prolegom. 41.

(4) Réponses Critiques, p. 129 et 137, ubi scriptor veterum ac rectorum, Palestinam miram fertilitatem ostendit, sciem recenset.

(5) P. 3, Epist. 2.

Pars ii.

LIBRI JOSUE, JUDICUM ET RUTH.

Tantum id conantes pro modo nostro... efficere, ne aliqua absurditas vel repugnancia putetur esse in Scripturam sanctam, qua opinionem lectoris offendat, et dum existimat fieri non potuisse, qua facta esse Scriptura commemorat, vel resiliat à fide, vel non accedit ad fidem.

(S. AUGUST. I. 5. de Genesi ad litteram, cap. 8.)

SECTIO PRIMA.

DE LIBERO JOSUE.

Auctor hujus libri incertus est; communior tamen

sententia tenet, ipsum Josue (1) hunc librum conscri-

psit.

(1) Josue, filius Nun seu Nave (nam Græci pro Na-

pissee, et ad calcem Pentateuchi addicessit; quamvis fatendum sit, aliqua ut altera, quam Josue, manu (1) addita fuisse, inter quæ est mors Josue, et quæ hanc secuta sunt. Narrant autem in hoc libro capitibus 21 transitus Jordanis, expugnatio civitatum Jericho et Hai, prodigiosi solis statio, Chananæi ab Israelitis debellati, illorumque terra occupata, et inter duodecim tribus Israelitarum distributa. Itaque hic liber gesta Josue per annos septemdecim, quibus principiatum gessit, complectitur.

1. Queres I : *An transitus Jordanis Josue 3, 16 et 17 fuerit miraculum?* Resp. : Fuit grande miraculum.

Quavis enim auctor libri de *Philosophia de l'Historie*, h. e., Voltairius cum deistis et Socinianis, qui miracula omnia ut plurimum eliminare student, hoc prodigium more suo elevere conetur, dicens, siue miraculo tantillo fluvio (nimis Jordanis) 40 pedes latu pontem facile imponi, quin ut Israelitas vado transire possit; contrarium tamen constat ex relationibus eorum, qui Jordanem etiam loco, ubi ab Israelitis sieco peditum transitum est, accuratè exploraverunt; prout Cl. Bullet pluribus horum adductis testimonitis (2) invictè demonstrat. Inde enim constat, Jordane ordinariè quinque circiter supra septuaginta pedes latum, valde rapidum et profundum esse, ut prolixi nullibus vadous sit; sapientius autem crescere et supra ripas effundit, prout effusus erat illo ipso tempore (3), quo Israe-

ponut *Nave* à Scriptura passim (Exod. 24, 13, Dent. 1, 58, etc.) Moysis minister seu famulus appellatur. Primum illius nomen *Nun*, 15, 9 et 17, erat Osee (Græci pro *Osee* legunt *Auseum*, Hebrew vero *Hoshea*) cui Moyses divino suggerente Spiritu et *scripturam prophæticam* Dei nomine syllabam sive litteram *Jod* praefixit, sic illud in nomine *Jeloschua* seu *Josue*, h. e., *Jesus* sive *salutem* *Déi* mutavit Num 13, 17. Ille etiam a Græcis *Josue*, *Ioseph*, *Saluator* nominatur. Et prefectus *Josue* non solum nomine, sed gestis egregiis Jesu Christi, et *Sophia* suis munera typum gessit. Nam debellatis hostiis Israelitarum, eis populi electi; huic salutem attulit, emundemque in Terra promissa introduxit. Unde Eusebius, c. 46, 1 et 5, de co-magnifico textu eloquio his verbis : *Forts in bello Jesus Nave, successor Moyis in Prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum dei, et redemptore insurgentes hostes, ut conquereretur et expugnaret Israel.*

(1) Vid. Calmet, prefat. in L. Josue.

(2)

Réponses critiques, tom. I, num. 29, ubi oculatas teste hanc in rem adducti, nimisrum Antonium Regnat, Doubdan, Maundrell, Morison, Naud, et Schaw, qui de Jordane profunditate et rapido cursu locutus testantur. Sic Regnat Jordane comparat Tiberi, atque illius aquas esse validè rapidas et profundas; Schaw assertit, ne in Barbaria nullum Jordane magisquam fluvium vidisse, excepto Nilo. Similiter loquuntur ceteri.

(3)

Josue 3, 15: *Jordanis autem ripas alvei sui tempore mensis impleverat.* Hic notandum, quid sicut Nilus et Tigris, ita etiam Jordanis exundare solet; prout legitur I Paral. 12, 15, item Eccl. 24, 55. Atque id ipsum testatur etiam Aristoteles, qui 70 Interpretum historiam conscripsit. Nimisrum in illa regione tempore mensis hordeace, seu mensce Nisan (qui nostro fere Martio respondet) ob nives, quas sub id tempore a monte Libano liquefactas defluant, Jordani intumescit et exundat. Elegit verò Deus trajectum Hebreorum tempus istud exundationis, ut tanto magis ac patetius esset miraculum, et ut animos iisdem adderet; Chana-

nus vero ad interitum maturos terrorre compleret.

(1) 2 Machab. 12, § 13.

(2) Inter hos non solum sunt hostes religiosi, sed iisdem etiam ali quidam hanc in rem argumenta philosophica suppeditarunt, nimisrum P. Marinus Marsiglius commentator in *Genesim*, et Daniel Georgius Mortolus in *Hieroclaste*, sive libello suo de scypho vitre per certum humana vocis sonum fracto, qui prodit Kilise Holtasorum an. 1635. Sed demum ambo hi duo celebres viri, postquam omnes Philosophie naturalis angulos percepérunt, nullamque explicanda sine miraculo hinc rei sat aptum modum inveniunt, ingenio fassi sunt, collapsum murorum Hierichontinorum accensum esse miraculum.